

geschreven. Het doet vaak denken aan een die van een haastig geschreven profielwerkstuk, zij het in dit geval wel geheel van eigen hand. Storend zijn vooral bepaalde woorden die van zin tot zin worden herhaald, de soms eindeloos volgehouden lijdende vorm, slordigheden, en vooral de zinsconstructies waarover niet of nauwelijks schijnt te zijn nagedacht, zoals: *'Ook zijn er voldoende antisemitische opmerkingen in dagboekantekeningen (...) te vinden, die wijzen op een ideologische inschakeling van de NOC in de Duitse ideologie van de holocaust'.*

En om met de mooiste in zijn soort te eindigen: *'Nederlanders die gewond of overleden waren, moesten bij de verzekering worden aangemeld om voor een uitkering in aanmerking te komen'.*

Ger van der Drift

GETUIGE VAN WESTERBORK

Fritz Tauber, *Rondom Westerbork* (Herinneringscentrum Kamp Westerbork: 2004), € 9,95.

Fritz Tauber (1906-2004) kwam in 1938 als Oostenrijkse jood naar Nederland. In 1942 werd hij in zijn woonplaats Nijmegen van zijn bed gelicht en binnen 24 uur zat hij samen met zijn vrouw in kamp Westerbork. Door hulp van buitenaf werden de Taubers echter weer vrijgelaten. Korte tijd later doken ze onder, om zodoende de holocaust te overleven. Tijdens zijn onderduik noteerde Fritz Tauber zijn herinneringen aan de arrestatie, deportatie, vrijlating en gang naar de onderduik. Hij vervatte die in zeer gedetailleerde bewoordingen, hier en daar op het theatrale af. Nu pas, meer dan zestig jaar later, vlak voor de zestigste verjaardag van de bevrijding van Westerbork, zijn die herinneringen uitgegeven in de serie 'Getuigen van Westerbork', een reeks van persoonlijke verhalen over de periode 1940-1945.

Het boekje *Rondom Westerbork* vormt evenwel méér dan het zoveelste egodocument over het verblijf in het beruchte doorgangskamp. Tauber laat de lezer namelijk ook getuige zijn van zijn lotgevallen vanaf het moment dat de familie de klopp op de deur hoort, en de mannen van de arrestatieploeg de trap op stormen. Ineens staan ze bij je in de slaapkamer, geven ze het bevel tot aankleden en doorzoeken ze alle kasten, alsof je een gevaarlijke misdadiger bent. De bontjas van je vrouw wordt betast door de begerige handen van een van de agenten. Je probeert kalm te blijven en krijgt dan zelfs een compliment: *'U neemt het rustig op, maar wij hebben deze nacht wel anders gezien!'* Even later loop je onder escorte met je rugzak door de koude novembernacht, om te arriveren in een oud schoolgebouw. Een aantal klaslokalen zit al vol met opgepakte joodse inwoners van Nijmegen. Kinderen, hoogbejaarden, zelfs blinden zijn erheen gedreven, zogenaamd voor de arbeidsverruiming in Duitsland. Nog voor de zon opkomt loop je met de andere stakkers in een lange sliert door de donkere straten naar het station, nagestaard door een enkele vroege fietser ... Dit is nog maar het begin van Taubers verhaal. Toen ik nog niet veel verder was met lezen, heb ik uit die eerste bladzijden al voorgelezen in een van mijn klassen en die fragmenten maakten indruk op mijn leerlingen.

Het merendeel van de 'vertrekkenden' ging al na een kort verblijf in Westerbork op transport naar 'het oosten'.

De kennismaking met eet- en slaaptoestanden in kamp Westerbork, waar Tauber slechts vier dagen heeft gezeten, geeft een even aangrijpend verhaal. Ook het kat- en muis- spel dat later door de autoriteiten met hem wordt gespeeld. Het 'Sperrstempel' bood natuurlijk slechts bescherming *bis auf weiteres*. Gelukkig waren er ten slotte de mensenredders van de organisatie voor hulp aan onderduikers die de Taubers belangeloos, vanuit een christelijke levensfilosofie, twee jaar lang onderdak boden in Friesland.

Het boekje is zeer geschikt om fragmenten uit voor te lezen. Ook als materiaal voor werkstukken. Het kan aan leerlingen voelbaar maken wat het betekent om in een ogenschijnlijk 'gewone' samenleving uitgestoten te worden, puur om je ras of afkomst.

Jan van Oudheusden

HOLOCAUST

Sybille Steinbacher, *Auschwitz - Een geschiedenis* (Uitgeverij het Spectrum: Utrecht 2005), € 12,95.

Auschwitz, het grootste concentratie- en vernietigingskamp uit het Derde Rijk, is synoniem geworden met de moord op de Europese joden. Sybille Steinbacher beschrijft de geschiedenis van het kamp tamelijk gedetailleerd. In het compacte en goed leesbare boek vertelt ze stap voor stap hoe iets wat in de jaren dertig voor elke Europeaan ondenkbaar was, in de loop van de Tweede Wereldoorlog een wijdvertakt industrieel gebeuren werd.

Lezen over genocide is een beperkt genoegen. Toch is het nodig om ook van dit soort inktzwarte bladzijden uit de geschiedenis kennis te nemen, al was het maar om leerlingen gefundeerd te kunnen vertellen waartoe de mensheid in staat is. Zowel voor als na de Tweede Wereldoorlog hebben zich enorme moordpartijen voorgedaan. De meesten van ons kennen het lot van de Armeniërs in het Turkse Rijk en weten van het afslachten van de oorspronkelijke bewoners van Namibië. Bekend zijn ook het lot van de Tutsi's in Ruanda, het schrikbewind van de Rode Khmer in Cambodja en de perikelen in het voormalige Joegoslavië. Toch was de organisatie van de misdaden zelden zo goed overdacht als in het geval van Auschwitz en andere concentratiekampen, zoals Treblinka, Sobibor en Majdanek. De in het boek opgesomde naakte feiten spreken voor zich. Het gaat over een onverteerbaar en onacceptabel stuk geschiedenis.

Volgens de meest betrouwbare schattingen zijn in Auschwitz en nabij gelegen kampen tenminste 1,1 miljoen mensen vermoord, van wie 90% een joodse achtergrond had. Ongeveer de helft van alle in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Joden uit Nederland is in Auschwitz gestorven. Dat waren er ongeveer 50.000. Er werden 438.000 Hongaarse en 300.000 Poolse Joden in Auschwitz vermoord. Toen soldaten van het Rode Leger Auschwitz op 27 januari 1945 bevrijdden, troffen zij daar, naast 837.000 damesjassen, ondermeer 7,7 ton voor transport ingepakt mensenhaar aan, dat, berekende men, van zo'n 140.000 vrouwen afkomstig moest zijn.

Van de 7000 SS mannen en vrouwen die in het kamp dienst hebben gedaan, waren er na de oorlog nog minstens 6300 in leven. Slechts ongeveer 1000 van hen zijn opgespoord. Poolse verzoeken om uitlevering werden door de Bondsrepubliek steeds meer als een vernedering gezien en vanaf 1950 helemaal niet meer ingewilligd. De loochening (ontkenning en vergoelijking) van de nationaal-socialistische misdaden werd in de Bondsrepubliek tot 1985 gedekt door het recht op vrije meningsuiting. In 1973 verscheen een boek van de hand van een voormalig ss-personeelslid van Auschwitz, Thies Christophersen, waarin de 'Auschwitz-leugen' wordt beschreven. Van dit boek werden ondanks een verbod meer dan 100.000 exemplaren verspreid.

Dat de omvang van de catastrofe tot een reactie van ontkenning leidde, is goed voorstelbaar, maar het rechtvaardigt de vele in dit boek genoemde voorbeelden van revisionisme niet.

Auschwitz is uitgegeven ter ere van de herdenking van de bevrijding van Auschwitz, zestig jaar geleden. Als achtergrondinformatie is het zeer bruikbaar, al is het misschien raadzaam om leerlingen niet direct met te veel gruwelijke feiten ineens te confronteren. De slechte kwaliteit van de geplaatste foto's is in dit geval soms prettig.

Joke Noordstrand

AUSCHWITZ IN BEELDEN

Israel Gutman en Bella Gutman (ed.), *Het Auschwitz Album. Rapportage van een transport* (Uitgeverij Verbum: Laren 2005), 249 blz., prijs € 24,50;

Laurence Rees, *Auschwitz* (Anthos/Manteau: Amsterdam 2005), 333 blz., prijs € 24,50; DVD *Auschwitz. The Nazis and The 'Final Solution'*, BBC documentaire 2005, prijs € 19,99.

Als macaber icoon van de Tweede Wereldoorlog is concentratiekamp Auschwitz met drie publicaties naast het hiervoor besproken boek rijkelijk vertegenwoordigd bij de zestigjarige bevrijding. Steeds meer landen schenken aandacht aan de 27^e januari 1945, de officiële bevrijdingsdatum van het kamp. Ook in ons land werd, voor het eerst, van de herdenking integraal verslag gedaan op televisie. Auschwitz, het symbool van de holocaust, staat aan de basis van het collectief geheugen van een gemeenschappelijke Europa. De idee van 'dit nooit meer' is wat Europeanen bindt en vandaar uit beredeneerd is geen enkele aandacht in boekvorm of documentaire te veel.

De fotoreportage van de aankomst van een transport van Hongaarse joden in mei 1944 in Auschwitz-Birkenau is absoluut uniek. Van geen enkel transport is tot nu toe zo'n compleet beeldverslag terug gevonden. Het is dan ook verwonderlijk dat pas na ruim zestig jaar dit album aan het grote publiek beschikbaar wordt gesteld. Voor Holocaustontkenners is geen ontsnappen aan de historische realiteit meer mogelijk. Een pas gearriveerde trein ontdoet zich van zijn vracht. Voordat de deuren van de tientallen wagons open gaan, slenteren SS'ers over een zanderig laadperron. Het is een stilte voor de storm. Op het dak van één van de wagons staat een fotograaf. De schuiven gaan open en hij schiet zijn tweede plaatje. Drommen mensen op een perron. Jongens met plunjezakken, platte petten op, deken met touw op de rug opgebonden. Vrouwen met hoofddoeken en kinderen op de arm. Kinderen dragen kinderen. In groepjes kleven mensen aan elkaar, speurend naar bekenden. Een oudere man met een boodschappentas. Hele grote sterren. Een paar gestrepte gevangenen in uniform met zwarte of gestrepte pet op.

Halverwege het rolletje is de fotograaf bij de selectieprocedure aanbeland. De rommelige groep mensen is een foto later al getransformeerd tot een geordende brede rij. Mannen, vrouwen, kinderen door elkaar. Ze staren of kijken wat om zich heen. Foto's van rijen mensen. Jong en oud met een donkere blik in de ogen. Soms midden in het gezicht gefotografeerd. Twee afbeeldingen van wat de nazi's als het prototype van de jood beschouwden. Lange baarden en platte hoed op, een smalle haviksneus. Bij het omslaan van twee pagina's zijn al twee rijen gevormd. Mannen en vrouwen met kinderen apart. Op de achtergrond vertrekt een lange rij vrouwen en kinderen in tegenoverstelde richting van de rij wachtenden. SS'ers geven aanwijzingen. Een open vrachtwagen met twee dichte ijzeren tonnen komt voor rijden. Op de volgende foto lopen vrouwen in de richting van de vrachtwagen. Een vrouw met kind op de arm loopt uit de rij naar een plek buiten beeld. Op de achter-